

רב ארי קילסון: מראי מקומות- כתובות צ"ג

(א) **משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו- פרש"י** דסוגיין מיירי דעדיין לא נתן המעות. וע' בתוס' בב"ב (ט. ד"ה משהחזיק) שכ' דע"כ מיירי שלא נתן המעות, דאם כבר נתן המעות, א"כ אפי' אם מכרו באחריות, למה יכול לחזור בו, האם לעולם יכול לחזור בו (אולם ע' בהגהות הגר"א בב"ב שם שהביא דהרמב"ם ס"ל דמיירי אפי' אם כבר נתן מעות). וע' בקהלות יעקב (ב"ב ט"ז, ד') שהביא מה שהק' החזון איש, דכיון דעדיין לא נתן המעות, א"כ אפי' אם מכרו באחריות, למה יכול לחזור בו, האם אם טענת המעוררין אמת, שהוא קרקע גזולה, אין כאן מכר ולא חזקה כלל, וא"כ מה מחייבו ליתן המעות. דבשלמא אם כבר נתן המעות, א"כ י"ל דכיון דלקחו שלא באחריות, א"כ הו"ל המעות מתנה, אבל טרם שנתן המעות, הרי לכאור' אין במה לחייבו. ותי' הקה"י, דמה דאמרי' דהיכא דכבר שילם המעות דאינו צריך להחזירם, אי"ז משום דמעות מתנה, "אלא המעות הם בתורת שכירות דמי פעולה, עבור שהמוכר עשה רצונו לעשות צורת מעשה הקנאה על הקרקע, כמו כל שוכר אדם לעשות איזה דבר על פיו, דמתחייב לשלם כפי מה שקצב לו. וה"נ הכא, הלוקח ה"י מתאוה לקנות קרקע זו על הספק, שמה תשאר אצלו, ופסק עם המוכר כך וכך עבור מעשה ההקנאה, בין היא שלו, בין אינו שלו, וכשאינו שלו נתחייב דמיו בתור שכירות פעולה עבר מה שהקנהו לו, אע"פ שלא נתפס המקח, ולכן בתר שהחזיק ונתקיים עכ"פ ההקנאה בצורתה, מתחייב שפיר בדמיו מדין שכירות".

(ב) **היו שם מאתים, של מנה נוטלת וכו'-** מבואר בגמ' דזהו שי' ר' נתן, אבל רבי חולק עליו וס"ל דכיון דכל הנכסים משועבדים לכתובתה, חולקים הכל בשוה עד שגבה כל הכתובה. ובאמת שי' ר' נתן צ"ב, וכמו שהק' האבי עזרי (מלוה י"ט, ב'), "במה תגרע כחה של בעלת מנה שאינה חולקת רק במנה אחת, הלא כל נכסיו משועבדין גם לה, ועד שלא נפרעה כתובתה יש לה שעבוד בנכסיו כולן, וכשהחלקות במנה אחת ונוטלת שלשים ושלוש ושליש, שוב נשאר חייב לה עוד ששים ושש ושני שלישי, למה אין ליטול גם ממנה השני, וכן במנה השלישית". ותי' ע"פ מה שהביא לעיל שם מהרשב"א בביטוי (ג):, שמחלק בין הדין שעבוד קרקעות להדין דכל נכסי הלוה ערבים להחוב, דבשעבוד הרי יש קנין בנכסי הלוה, "וממילא למי שהחוב לו מנה יש לו רק קנין שעבוד על מנה, ואף שכל הנכסים משועבדים לו אף אם הם שוים אלף, מ"מ אי אפשר שיהי' לו יותר ממה שחייב לו, וע"כ באופן שהיו לו ג' נשים ויש לו שדות של ג' מאות, ואחת כתובתה מנה וכו', א"כ בקנין השעבוד של מנה כולן שותפות, וחולקות ביניהן וקבלה בעלת מנה שלשים ושלוש ומכח כל חיובה ושעבודה של מנה, ואין לה שום זכות וטענה על שדות אחרות, ואף שנשאר עוד חייב לה, אבל זהו רק כמו מלוה ע"פ שמצד שעבודה כבר קבלה... משא"כ אם ה'י' בזה גדר של ערבות להפרע מהם ודאי, שכל הנכסים הם ערביין, ועד שלא נפרע כל החוב, עוד נשאר הערבות".

(ג) **משום דאמרת לה מדין ודברים הוא דסליקי נפשאי- פרש"י,** דמי שכתובתה מאתים סילקה נפשה לגבי מי שכתובתה מנה, אבל לא בתורת מתנה, אלא רק מלריב עם מי שכתובתה מנה, וממילא נשאר חלק הראשונה חצי המנה. אבל לא סילקה נפשה כלפי השלש מאות, וא"כ היא חולקת בשוה עמה, וא"כ יש לשניהם כ"ה זוז. ולכאור' תמוה, איך יכולה לעשות כן, הרי הבעלת שלש מאות מעיקרא היתה יכולה לגבות שלישי של מנה הא', דהיינו שלשים ושלוש ושליש, ואיך השני יכולה לגרום שלא יהי' לה אלא כ"ה. ולכאור' זהו כוונת תוס' לעורר, שכ' דלא אתפרש שפיר טעמא דהאי מילתא. וע' בתוס' רי"ד דהק' קר' זו וכו' "אפ"ה כך מדת הדין נותנת, כיון דלא נסתלקה מכל המנה אלא מלריב עם בעלת הק', וכו'". וע"ע בריטב"א, דהק' דלכאור' ממי', אם מחלה זכותה מכל וכל, א"כ גם כלפי הבת ג' מאות אין לה תביעה כלל. ואם אנו דנין דנתנה לבעלת המנה חצי זכותה, א"כ אין לה אלא י"ז פחות שלישי מהנשאר. ואם כל זכותה נתנה לבעלת המנה, א"כ יש לבעלת המנה ס"ו וב' שלישים. ותי' דמיירי "שהתנו בין שלשתן בפירוש שלא תערער על בעלת מנה במנה האחד, ותטול חלקה שלה כאלו אינה משותפת עמה בו, ויחלקו השאר היא ובעלת שלש מאות, ואלמלא שקבלה עליה כן גם בעלת השלש מאות, לא כל הימנה של זו לאבד מזכותה כלום במנה זה" (ונמצא דבאמת צריכה הבת ג' מאות להסכים לזה, אבל בלא"ה לא מהני להפסדה ע"כ).

(ד) **רישא בשתי תפיסות וכו'- פרש"י,** שתפסו מטלטלין לכתובתן וכו'. וק', איך תפסו מטלטלין, הרי מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לכתובה, ומתני' מיירי במת. וכו' הריטב"א ד"ל דמיירי שתפסה מחיים, א"נ ששיעבד לה מטלטלין לכתובתה בפירוש. עוד כ' הריטב"א דיכולין לפרש הגמ' דמיירי בגביית קרקע, ומ"מ קורין לזה תפיסה, וכמו שמצינו בריש פרקין. וע' בר"ן (נה: בדפיו) שכ' דא"א לומר כאן דמיירי שתפסה מחיים, דאם היו הב' תפיסות מחיים, א"כ נמצא דבאמת הכל חשיב תפיסה א'. ולכן פ"י דבאמת ה"י לאחר מיתה, אבל חידש דהחטרון דמטלטלי דיתמי הוא רק במטלטלין ממש, דאף לאחר תפיסתה מחוסרי גוביינא הם, אבל במעות לאחר תפיסה אינו כן, אלא דנחשב דכבר נפרעה החוב, ולא מחוסר גוביינא, וא"כ זה לא אמרי' דלא משתעבדי.

(ה) **רבי אומר, אין אני רואה דבריו של ר' נתן באלו, אלא חולקות בשוה- פרש"י,** דאי"ז דומה לשלשה שהטילו לכיס, דהכא טעמא משום שעבודה הוא, וכל נכסיו משועבדים לכתובה, הלכך שלש המנים משועבדים לבעלת מנה כשאר חברותיה עד שתגבה כל כתובתה. אבל התוס' בשם ר"ח חולק על רש"י בזה, וס"ל דנוטל כל א' כפי מעות סך כתובה, שעושין מן הנמצא ששה חלקים כמנין חלקים של כל הכתובות, שהם שש מאות דינרין, של מנה נוטלת חלק א', ושל מאתים נוטלת ב' חלקים, ושל ג' מאות נוטלת ג' חלקים. אולם ע' ברא"ש (ט) שכ' שאין מתני' דומה לכלל הציורים שהביא הר"ח דחולקים כפי מעותיהם, דהא כאן הרי כל הנכסים משועבדים לכתובתה, וממילא עד שגבה כתובתה הנכסים משועבדים לה, ולכן הוי כולם בשוה (כמש"כ רש"י). [ויש לע', במה פליג רבי על ר' נתן לפי ביאור רש"י והרא"ש (וגם הרי"ף דס"ל כן). ואולי י"ל ע"פ דברי האבי עזרי שהבאנו לעיל, שהביא מהרשב"א שיש חילוק יסודי בין שעבוד ובין ערבות, דשעבוד הוא קנין בגוף הקרקע והוא מוגבל לשיעור שעבודו. ואולי י"ל דרבי ס"ל דגדר של שעבוד הוא דומה לערבות, וא"כ באמת אמרי' דכל נכסיו אחראין להכתובה, ולכן שפיר גובין הכל בשוה. אולם ע' באבי עזרי שביאר דברי רבי בא"א, וצ"ע כוונתו.]

- (ו) ר' המנונא אמר אפי' שור לחרישה ועומד לטביחה, השכר לאמצע- יש לע', בשלמא היכא דעומד לחרישה, שפיר מוכן למה השכר באמצע, וכמש"כ רש"י, משום דאין חלק של זה מועיל בלא חלק של זה כלום, ולכן שפיר חולקין בשוה. אבל כאן, הרי הם חולקים בהמה עצמה, וא"כ למה יהי' השכר באמצע. ופי' הרא"ש (י) "דאיבעי לי' לאתנויי בעל המתים שיטול בריוח לפי הקרן, ומלדא התנה, אנו אומדים דעתו שהסכים שיטול בעל המנה חצי הריוח לפי שהוא חורף בקי במשא ומתן, או שום אמתלא אחרת, לפי שדרך כל המשתתפין להתנות לחלוק הריוח לפי הקרן, ומדלא התנה, ודאי אומדנא דמוכח הוא".
- (ז) תנן וכן שלשה שהטילו לכיס, פחתו או הותירו, כך הן חולקין- פרש"י, ותיובתא דשמואל. וכי הריטב"א דלכאו משמע דס"ל לרש"י דרבה ור' המנונא חולקים על שמואל, ובאמת ס"ל לשמואל דלעולם השכר באמצע, וא"כ ק' עליו המשנה, משא"כ לפי רבה ור' המנונא, הי' שייך ליישב המשנה, לרבה י"ל דמתני' מיירי בשור לחרישה ועומד לטביחה, ולר' המנונא י"ל דמיירי שהשור לטביחה ועומד לטביחה. אבל כ' הריטב"א דזה אינו, דהא חולקים אליבא דשמואל, ואינם חולקים על שמואל. ומה שהק' הגמ' כאן, הוא ק' על ר' המנונא (וכמש"כ תוס'), והק' הוא דר' המנונא ס"ל דבכל אופן השכר באמצע, ואפי' היכא דהשור לטביחה ועומד לטביחה, ולכן שפיר הק' עליו מכח המשנה, דמבואר דע"פ יש אופן שחולקין לפי מעותיהן. ובזה הוא דלא כתוס', דלפי תוס' פשוט דלטביחה ועומד לטביחה מחלקין לפי מעותיהן, וא"כ ע"כ מיירי דהשור לחרישה ועומד לטביחה, ובזה י"ל דחידוש הוא דחולקין לפי מעותיהן, ודלא כר' המנונא, דס"ל דבכה"ג חולקין בשוה. וע' ברא"ש (י) באריכות שהביא שנח' הראשונים בזה, אם קנאו לטביחה ועומד לטביחה לפי ר' המנונא מה דינו.
- (ח) הותירו זוזי חדתי, פחתו אסתירא דצוניתא- כ' הסמ"ע (קע"ו, ט"ז) דטעם הדבר הוא משום "שאף אם הי' המטבע נשאר ביד כ"א, הגיע להן הריוח וההפסד", ופי' דדין פירות הוא ג"כ מהאי טעמא. והק' הנתיבות (שם, י) א"כ אם נשתתפו במטבע או בפירות שאינן שוין, ולא עלה הריוח רק על הפירות או המטבע של בעל המועט, א"כ יהי' בעל המועט נוטל הכל, אבל לא משמע כן, אלא משמע דלעולם נוטלין לפי מעותיהן. ועוד, א"כ שותפותיהו מאי אהני להו. ועוד, אם הניחו בחנות המשותף ונגנב שם, לא שייך טעם זה דאם הי' בביתו וכו', ומ"מ פסק המחבר דבנגנבו חולקין לפי המעות. ולכן ביאר דודאי גם הסמ"ע מודה דאפי' אם לא עלה הריוח אלא על חלק א', אפי' מחלקין לפי המעות, ומשום דתיכף כשמשך א' או הגביה המעות של חברו, נקנה לו בשל חברו לפי מעותיו, ונעשה שלו לענין הריוח וההפסד. אלא "שאי אפשר לומר שיהא לאמצע כי אם במקום שהריוח עלה ע"י טירחא דידהו, מטעם ש"ל כיון דנשתעבד בעל המועט לטרוח כמו בעל המרובה, משא"כ הריוח שעלה על מה שהוא בעין בלי שום טירחא דידהו, בודאי הי' דעתו שיהי' לפי מעותיהן כיון דלריוח כזה א"צ טירחא, דאם הי' בביתו הי' ג"כ הריוח", וע"ע שם באריכות.
- (ט) הראשונה נשבעת לשני- פרש"י, אם שני' טוענת... השבעי לי שלא גבית, וכו'. והק' התויו"ט, הרי לכאו טענת שמא הוא, וא"כ אין יכולים להשביע, אלא דחיוב שבועה שלה הוא משום דבאת לגבות מנכסים משועבדים, וא"כ נמצא דהוי ב"ד משביעין אותה, ואפי' אם אין הנשים אחרים טוענים כלום. וע' בפני יהושע דטען על התויו"ט, א', דיש כמה ראשונים דס"ל דאפי' היכא שהנכסים משועבדים להלוואות אחרות מאוחרות, מ"מ אין נחשבים נכסים משועבדים, אלא בני חורין. ועוד, הרי מדברי רש"י משמע דמתני' מיירי דשייך שיהי' נכסים מספיקים לכולם, וא"כ למה צריכים לישבע מיד, תמתין השני' לראות אם יש נכסים מספיקים לה, ואז תשבע הראשונה. אע"כ מיירי בדאמרה לה אשתבע לי, דהא דנכסים משועבדים לא מהני בכה"ג להשביעה אלא עם טענת האשה. וע"ש מש"כ לפרש באו"א.